

УДК 355.02(477)

Сазонець І. Л., д.е.н., проф. (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ

Метою поданої статті є визначення шляхів розбудови підприємств оборонно-промислового комплексу України на основі нової військової доктрини країни в умовах науково-технологічного розвитку та формування практичних рекомендацій щодо їх розвитку. Проведене дослідження показало, що Україна відноситься до групи країн з середнім військовим потенціалом, а по військовим видаткам – до країн з низькими військовими видатками. І це не тому, що у неї занадто велика армія, вона відповідає світовим нормативам у порівнянні чисельності Збройних Сил до території держави і працеспроможного населення. З метою недопущення подальшої руйнації підприємств оборонно-промислового комплексу слід терміново вжити комплекс заходів щодо припинення темпів падіння ВВП, у тому числі залучити науково-технічний та виробничий потенціал оборонного комплексу, який повинен стати ядром перебування економіки на рівні ресурсозбереження та наукоємних технологій.

Ключові слова: підприємства, оборонний, промисловий, комплекс, військова доктрина, збройні сили, продукція, науково-технічний.

Постановка проблеми. Формування нової економічної системи в якій працюють підприємства оборонно-промислового комплексу України пов'язана з новими домінантами у політичних та гео економічних прагненнях України. Для підприємств оборонно-промислового комплексу України головною складовою є воєнно-економічна складова. Крім зміцнення обороноздатності держави, одним з головних завдань воєнної політики України є створення сприятливого та безпечного для неї зовнішньополітичного оточення та формування нових орієнтирів співпраці у військовій сфері. Таке оточення формується не тільки в контексті географічної близькості тієї чи іншої держави, але й на єдності політичних поглядів та напрямів економічного зростання.

Аналіз досліджень і публікацій. Вченими Національного універ-

ситету водного господарства та природокористування розробляється науково-дослідницька тема з фінансуванням за кошти державного бюджету «Науково-технологічний розвиток корпоративної економіки на основі паритету цивільної та військової продукції та інформаційної безпеки» (номер державної реєстрації 0114U006433). В межах цієї теми надруковано цілий ряд статей, навчальні посібники та підручники, які досліджують та висвітлюють цю тематику [4]. Провідним науковим центром, що досліджує проблеми реалізації військової доктрини України, умови діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу є Інститут стратегічних досліджень при Президентові України. Вчені цього інституту Борохвостов І.В., Горбулін В.П., Свергунов О.О., Скляр Н.М., Шевцов А.І., Шеховцов В.С. [2, 3, 6, 7, 8], та інші підготували цілу низку наукових статей з цієї тематики, однак відсутність конкретних пропозицій, їх не зовсім комплексний та незбалансований характер приводить до необхідності продовження досліджень в цьому напрямі.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Військова міць держави ґрунтується на її економічному потенціалі. Провідні індустріальні та постіндустріальні держави становляться сьогодні і головними центрами військової сили. В цілому вчені проаналізували геополітичні проблеми та виклики, які постали сьогодні перед Україною, але шляхи мобілізації економічного потенціалу на вирішення цих проблем поки що не окреслені. Не достатньою мірою висвітлено у вітчизняній літературі економічні аспекти військових доктрин та стратегій, які відзеркалюють геополітичні напрями розвитку країн. Саме цій проблемі присвячена подана робота.

Постановка завдання. Ґрунтуючись на попередніх наукових розвідках, можна визначити, що метою нашого дослідження є визначення напрямів розвитку оборонно-промислового комплексу України на основі аналізу військових стратегій провідних країн світу та формування пропозицій щодо міжнародного поширення співпраці у військовій сфері на основі єдності економічних інтересів.

Основні результати дослідження. За даними Стокгольмського інституту проблем Світу, головні військові країни світу мають фінансовий потенціал в цій сфері (табл. 1).

Практично всі ці країни на теперішній час є контрагентами військово-промислового комплексу України в різних проявах його функціонування. Відповідно до нової військової стратегії повинна змінюватися конкретна доктрина зовнішньоекономічної співпраці України у оборонно-промисловому комплексі. До конкретних напрямів переорієнтації можна віднести наступні:

Таблиця 1

Військові бюджети провідних країн світу

№	Країна	Видатки млрд дол.	Частка від ВВП	Частка від світового рівня
1	США	610.0	3.6	34.0
2	КНР	216.0	2.1	12.0
3	Росія	84.5	4.5	4.8
4	Саудівська Аравія	80.8	10.4	4.5
5	Франція	62.3	2.2	3.5
6	Великобританія	60.5	2.2	3.4
7	Індія	50.0	2.4	2.8
8	Німеччина	46.5	1.2	2.6
9	Японія	45.8	1.0	2.6
10	Республіка Корея	36.7	2.6	2.1

- перерозподіл уваги імпортерів озброєнь відносно країн-імпортерів;

- концентрація уваги імпортерів до стратегічного планування військово-технічного співробітництва у контексті взаємовідносин держав та узгодження стратегії імпорту товарів військового призначення з довгостроковими стратегічними планами розвитку збройних сил та інших формувань;

- збільшення в імпорті частки високотехнологічних озброєнь;

- удосконалення міжнародних коопераційних механізмів із виробництва озброєнь;

- вдосконалення або зміна системи розрахунків за постачання військової продукції [5].

В.П. Горбулін наголошує на необхідності запровадження досвіду Польщі як великої європейської держави, що є географічним сусідом України і в цілому має тісні економічні, культурні та політичні зв'язки. Зокрема, Польща має відносно потужну армію, яка налічує 120 тис. військовослужбовців, що перевищує кількість військовослужбовців Чехії, Словаччини та Угорщини разом узятих. Наприкінці 2012 року Міністерством національної оборони Польщі затверджено план технічної модернізації та Програму розвитку збройних сил Польщі на 2013-2022 роки. Відповідно до цих планів оборонне відомство витратить на оборонне будівництво понад 40 млрд дол. Слід зауважити, що Польща є складовим елементом системи колективної безпеки, що склалася в Європі. Економічні стратегії та пріоритети розвитку військового комплексу провідних країн світу подано в таблиці 2.

Більш ретельний аналіз економічної основи формування військового комплексу України вимагає мікроекономічного аналізу стану підприємств оборонно-промислового комплексу. Він характеризується наступним:

- неможливістю задоволення потреб збройних сил держави в озброєнні та військовій техніці в повному обсязі;
- фрагментацією цієї галузі і диспропорціями в її сегментах;
- переважно державною формою власності підприємств і низькою ефективністю управління на національному, галузевому рівнях та на рівні підприємств;
- низьким рівнем технологічної оснащеності й браком ресурсів (управлінських, кадрових, фінансових) для розвитку, ускладненим доступом до інвестиційних і кредитних ресурсів;
- значною залежністю від іноземних постачальників і замовників, низьким рівнем диверсифікованості підприємств;
- слабким залученням до міжнародної кооперації [1].

Висновки. З огляду на проведений аналіз можна погодитися з думкою Академіка В.П. Горбуліна та рекомендувати наступні пропозиції щодо вдосконалення розвитку оборонно-промислового комплексу України:

1. Визначити в уряді структуру (комітет чи відповідний департамент у Міністерстві економіки і торгівлі України).
2. Створити робочу групу з питань підготовки проекту Індикативного плану поглиблення військово-торгівельного співробітництва з європейськими партнерами.
3. Проводити багатосторонні консультації з представниками ЄС та військово-промислового комплексу України з питань розширення співпраці.
4. Підготувати Індикативний план розвитку співробітництва до 2022 року та надіслати його до Кабінету Міністрів.
5. Розробити план заходів в сфері промислової кооперації військових підприємств [2].

Серед потенційних партнерів України в сфері розбудови військового комплексу слід мати на увазі Індію, яка на теперішній час не визначилась з геополітичними пріоритетами, що дає перспективи для опанування ринку Індії та участі у спільних військових програмах.

Таблиця 2

Економічна основа та пріоритет функціонування військових комплексів провідних країн світу

№	Країна	Економічна база обороноздатності	Економічні пріоритети реалізації військової доктрини
1	2	3	4
1.	США	Розширення відносин з американським бізнесом, компаніями інноваційної сфери, запровадження технологічних інвестицій	Виклики конкурентоспроможним перевагам, які довгий час використовували США. Сильна, зростаюча інноваційна економіка у відкритій економічній системі
2.	Росія	Розвиток оборонно-промислового комплексу шляхом координації військово-економічної діяльності, інтеграція цивільного та військового сектору, захист прав інтелектуальної власності в військовій сфері та у технологіях подвійного призначення	Базується на Концепції довгострокового соціально-економічного розвитку РФ на період до 2020 р., Стратегії національної безпеки до 2020 р., Стратегії розвитку арктичної зони до 2020 р.
3.	Китай	Прискорена модернізація війська на основі інформатизації армії та флоту. З 2006 р. діє програма модернізації національної оборони, 2010 – створення фундаментальних основ реформування, 2010 – досягнення загального прогресу, 2050 – створення високоінформатизованого війська	Доктрина «активної оборони», що містить в собі заходи дипломатичного, політичного, економічного, військового характеру, що призводять до мінімізації нестабільності поблизу Китаю

продовження табл. 2

1	2	3	4
4.	Індія	ВПК Індії складається з 39 великих оборонних підприємств та 8 НДІ, що здатні виробляти озброєння, яке за якістю та кількістю не відповідає потребам армії	Багатовекторна економічна та стратегічна взаємодія за різними факторами не впорядкована в єдину систему. Одночасна співпраця з США, Росією, Китаєм, Іраном та Ізраїлем
5.	Саудівська Аравія	Власні військові сили базуються на високому експортному потенціалі нафтових ресурсів та можливості експорту сучасного озброєння	Лідуючі позиції в ОПЕК, стратегія співробітництва з США в економічній та політичній сферах, яка призводить до узгодження дій у визначенні військових пріоритетів
6.	Україна	Економічна криза, порушення цілісності національної економіки, обмеження фінансових можливостей держави	Подолання протидії в реалізації європейського вибору України, формування системи колективної безпеки за участю України, участь у світових інтеграційних процесах
7.	НАТО	Тісна співпраця у галузі військового співробітництва між НАТО та ЄС, поглиблення та розширення зв'язків між країнами-партнерами НАТО, збільшення інвестицій, підвищення ефективності видатків	Домінуючий вплив США, розширення блока як форту поста європейської економічної системи та захисту її інтересів, захист населення країн блоку від погроз, що пов'язані з ризиками для здоров'я, зміною клімату, нестачею води, зростанням енергетичних потреб

1. Борохвостов І. В. Вибір шляхів забезпечення збройних сил озброєнням та віськовою технікою з урахуванням можливостей оборонно-промислового комплексу України / І. В. Борохвостов, О. С. Сальнікова // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1(34). – С. 19–25.
2. Горбулін В. П. Вхідження ОПК України в Європейський оборонно-промисловий простір / В. П. Горбулін, В. С. Шеховцов, А. І. Шевцов // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1(34). – С. 5–10.
3. Добряк Є. Д. Питання інституційної структуризації та нормативного забезпечення воєнної політики України / Є. Д. Добряк, Е. М. Лисицин // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1(34). – С. 11–18.
4. Сазонець І. Л. Міжнародні стандарти безпеки підприємств: навч. посіб. / І. Л. Сазонець. – Рівне : «Волинські обереги», 2015. – 352 с.
5. Свергнунов О. О. Стратегічне управління імпортною політикою у сфері військово-технічного співробітництва в умовах криз: світовий досвід та Україна / О. О. Свергнунов // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1(34). – С. 26–32.
6. Скляр Н. М. Методологія оцінювання економічної безпеки, пов'язаної з експортним контролем / Н. М. Скляр, Д. Г. Радов // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1(34). – С. 34–40.
7. Система економічної безпеки держави / під. заг. ред. д.е.н., проф. Сухорукова А. І. / Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. – К. : ВД «Стилос», 2009. – 685 с.
8. Українська армія: від бюджету «проїдання» до бюджету розвитку // Військова панорама. – 2011. – 13 грд. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wartime.org.ua/>

Рецензент: д.е.н., професор Савіна Н. Б. (НУВГП)

Sazonets I. L., Doctor of Economics, Professor (National National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne)

ECONOMIC BASES OF MILITARY-INDUSTRIAL COMPLEX DEVELOPMENT OF UKRAINE IN MODERN GEOPOLITICAL CONDITIONS

The aim of the article is to determine ways to restore the defense industry complex of Ukraine on the basis of a new military doctrine of the country's scientific and technological development in Ukraine and formation of practical recommendations for their development.

The study shows that Ukraine belongs to the group of countries with an average military capabilities and its military budget - to countries with lower military spending, not because it has very large army. It complies with international standards of the armed forces to the area of the state and the working-age population. In order to prevent further

destruction of enterprises of the military-industrial complex is necessary to take urgent measures to stop the decline in GDP, including through the involvement of scientific, technical and production potential of the defense industry, which should be the basis of economic restructuring at the level of resource conservation and high technologies.

Keywords: enterprises, defense, industrial, complex, military doctrine, armed forces, production, science and technology.

Сазонец И. Л., д.э.н., проф. (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ОБОРОННО-ПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ

Целью статьи является определение путей восстановления предприятий оборонно-промышленного комплекса Украины на основе новой военной доктрины страны в условиях научно-технологического развития в Украине и формирования практических рекомендаций по их развитию.

Проведенное исследование показало, что Украина относится к группе стран с средним военным потенциалом, а по военному бюджету – к странам с низкими военными расходами. Это не потому, что у нее очень большая армия. Она соответствует мировым нормативам по сравнению численности Вооруженных Сил к площади государства и трудоспособного населения. С целью недопущения дальнейшего разрушения предприятий военно-промышленного комплекса необходимо срочно принять меры по прекращению снижения ВВП, в том числе за счет привлечения научно-технического и производственного потенциала оборонного комплекса, который должен стать основой перестройки экономики на уровне ресурсосбережения и наукоемких технологий.

Ключевые слова: предприятия, оборонный, промышленный, комплекс, военная доктрина, вооруженные силы, продукция, научно-технический.
